

MARINA MARINKOVIĆ

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U RIJECI

m.marinkovic@uniri.hr

INFINITIV I SUPIN U MJESNIM GOVORIMA KARLOVAČKOGA POKUPLJA

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

UDK 811.163.42'282(497.5-3POKUPLJE)'366:001.891.7

DOI <https://doi.org/10.17234/9789531758635.16>

Razlika između infinitiva i supina očuvana je danas još uvijek u većini govora kajkavskoga narječja hrvatskoga jezika, a očuvanje te opreke u dijalektološkoj se literaturi smatra jednim od temeljnih obilježja kajkavštine. Razlikuju se međusobno oblikom, naglaskom i funkcijom. Promatrajući prostiranje kajkavskoga narječja, uz kajkavske govore Gorskoga kotara na njegovu jugozapadnome polu, na južnome rubu ono seže okvirno do rijeke Kupe, odnosno do heterogenih govora smještenih u okolici Karlovca. Ti su govori poznati ili kao miješani, nastali uslijed povijesnih migracija stanovništva, ili kao prijelazni, nastali kao prirodan prijelaz jednoga govornoga tipa u drugi. Velik dio mjesnih govora šire karlovačke okolice posjeduje u podjednakom omjeru značajke i čakavskoga i kajkavskoga narječja, a ponekad i svih triju narječja hrvatskoga jezika. Ovim se radom istražuje rasprostranjenost funkcionalnoga i morfološkoga razlikovanja infinitiva i supina u mjesnim govorima u porječju Kupe, s ciljem utvrđivanja granice prostiranja govora s većinskim kajkavskim obilježjima. Dio podataka ekscerptiran je iz postojećih dijalektoloških rasprava koje govore u karlovačkome bazenu opisuju kumulativno. Ostala je građa prikupljena vlastitim terenskim dijalektološkim istraživanjima u nizu govora karlovačkoga Pokuplja.

1. UVOD

Rasprostranjenost kajkavskoga narječja na njegovu južnome i jugozapadnome rubu, uz kajkavske govore Gorskoga kotara, na dijalektološkim je kartama hrvatskoga jezika omeđena okvirno rijekom Kupom. Lijeva je obala pritom redovito u cijelosti kajkavska, dok je s desne strane kajkavski pojas negdje širi, a negdje se granica kajkavštine podudara sa samom rijekom, kao

što je slučaj u zapadnome karlovačkom zaleđu (usp. kartografske prikaze narječja u Ivšić 1936; Lončarić 1996; Vranić i Zubčić 2018). Jednim od temeljnih morfoloških obilježja većine govora kajkavskoga narječja razlikovanje je infinitiva i supina, što zorno dokazuje i karta *Supin u hrvatskome jeziku* (Menac-Mihalić i Celinić 2018: 444),¹ nastala uglavnom na temelju analize građe iz upitnikā za *Hrvatski jezični atlas* te na temelju ostale rukopisne građe i dosad objavljenih spoznaja. Protezanje ove važne izoglose prikazano na spomenutoj karti očekivano prati liniju kajkavskoga narječja, u Gorskome kotaru supin u opoziciji s infinitivom nije registriran,² a veća lakuna ocrtava se i na širem području oko Karlovca.

Cilj je ovoga istraživanja utvrditi rasprostranjenost opreke infinitiva i supina na jugozapadnome polu kajkavskoga narječja, upravo na širem karlovačkome terenu. Da bismo utvrdili preciznije prostiranje govora u kojima je prisutno funkcionalno i morfološko razlikovanje infinitiva i supina, a koji onda na dijalektološki heterogenome, uglavnom kajkavsko-čakavskome i čakavsko-kajkavskome prostoru u okolici Karlovca nose veći biljeg kajkavskoga, analiziran je dijalektni materijal prikupljen vlastitim terenskim istraživanjima u mjesnim govorima Brežana, Draganića, Lasinje, Mahična, Rečice, Ribara i Šišljavića.³ S obzirom na to da toponim Draganić najčešće podrazumijeva

¹ Profesorica Mira Menac-Mihalić, kojoj je ovaj rad i posvećen, u svome dugogodišnjemu dijalektološkome radu golem je obol dala upravo mapiranju hrvatskih jezičnih podataka te pozicioniranju hrvatskoga jezika na stranicama atlasā velikih međunarodnih geolingvističkih projekata. Zahvaljujući velikomu broju jezičnih karata nastalima pod njenim mentoriranjem, mnogi su nam podaci o govorima hrvatskoga jezika danas pregledniji, transparentniji i dostupniji, sa znanstveno utemeljenim spoznajama od dalekosežnoga značaja za hrvatsku dijalektologiju i jezikoslovlje uopće. Ovaj je rad, motiviran spomenutom kartom i navedenom referencijom, nastao zahvaljujući vlastitim novijim terenskim istraživanjima i novijoj građi, ali zahvaljujući i drugim poticajnim radovima prof. Menac-Mihalić koji su u domaćoj i inozemnoj dijalektološkoj literaturi postavljeni kao model i kao standard.

² Kajkavske govore Gorskoga kotara obilježava gubitak funkcionalnoga, morfološkoga i prozodijskoga razlikovanja infinitiva i supina (Lisac 2006: 107; Malnar Jurišić 2017: 211; Marinković 2018: 174), čime se slažu sa široko promatranim okolnim štokavskim i čakavskim govorima, kao i sa susjednim mjesnim govorima slovenskoga jezika u kojima se supin kao poseban oblik također ne čuva (Ramovš 1935: 140; Gostenčnik 2018: 210). Premda se u dijelu literature infinitiv bez dočetnoga *-i* interpretira kao etimološki supin (Gostenčnik 2018: 210), ovdje oblike s nastavcima *-t*, *-ć* || *-č* tumačimo kao rezultat poopćavanja nastavaka, vodeći računa i o semantičkoj podlozi. Naime, budući da su oni potvrđeni i u primjerima bez glagola kretanja, a supin je polazišno bio uvjetovan upravo tim glagolima, ne možemo o primjerima izvan konteksta poput **radit*, **jest* govoriti kao o etimološkim supinima (kao što se to može kod "školskoga" primjera **idem spat*).

³ Mjesni govori Brežana, Draganića, Lasinje i Šišljavića istraženi su u okviru projekta *Popunjavanje bjelina na suvremenoj i povijesnoj kajkavskoj jezičnoj karti* koji financira

skupinu teritorijalno povezanih zaselaka,⁴ valja napomenuti da su podaci podastrijeti u ovome radu prikupljeni u Vrbancima, u zapadnijemu dijelu Draganića. Premda stariji radovi (Ivić 1968) u donošenju fonoloških značajki govora Draganića ne luče više mjesnih govora draganičkoga kraja, novija istraživanja (Marinković 2020; Mužek 2020) daju naslutiti da mikrorazlike među govorima pojedinih zaselaka ipak postoje. Daljnja istraživanja trebaju utvrditi pripadaju li one tek fonetskoj razini, a morfološka razlikovanja zasad nisu uočena.

Navedeni su govori ciljano istraženi uzimajući u obzir prethodne indicije o njihovu kajkavskome identitetu. No, radi što preciznijega povlačenja izoglose, u analizi smo se osvrnuli i na građu iz kontrolnih punktova: Banske Selnice, Banskoga Kovačevca, Kablara, Knez Gorice, Skakavca, Vukmanića i Zadobarja. Dio je odgovora dobiven ciljanim ispitivanjem, a dio analizom zvučnih zapisa spontana govora. U istraživanju su korišteni i podaci iz recentnih diplomskih radova te dijalektoloških rasprava čiji autori većinu govora karlovačkoga areala pripajaju ili miješanim govorima ili govorima prijelaznoga tipa.⁵

2. ODNOS INFINITIVA I SUPINA U HRVATSKOME JEZIKU U DIJAKRONIJI I SINKRONIJI

Nastao od okamenjenih starih ie. glagolskih imenica u akuzativu⁶ (Damjanović 2005: 136; Matasović 2008: 301; Mihaljević 2014: 183), supin je u praslavenskome jeziku postao dijelom glagolskoga sustava, vezan uz glagole kretanja (Grošelj 2014: 302). Početak stapanja supina i infinitiva u čakavskim i zapadnoštokavskim govorima smješta se u literaturi u mlađe općeslavensko razdoblje (Lukežić 2015: 331), dok se njihovo naglasno razlikovanje u kajkavštini dalje veže uz utrnuće slabih poluglasova: silina se s krajnjih naglašenih poluglasova u oblicima supina regresivno prebacila na prvi vokal osnove, dok je u infinitivu na starome naglasnome mjestu u ultimi zadržana (Lukežić 2015: 332–333). Riječ je, dakle, o polaznoj opoziciji poput

Karlovačka županija i Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a kojim se istražuje kajkavska dionica karlovačke tronarječnosti.

⁴ V. Draganić // wikipedia.

⁵ U ovome radu dio analiziranih govora možemo pripojiti prijelaznomu tipu govora, nastalomu kao rezultat višestoljetnoga kajkavsko-čakavskoga kontakta.

⁶ Imensko podrijetlo ovih dvaju glagolskih oblika, supina i infinitiva, u nekim se gramatikama posebno naglašava: u opoziciji spram ostalih glagolskih oblika (indikativ, konjunktiv...), oba se u Ivšićevoj *Poredbenoj gramatici* pridružuju imenskim oblicima (Ivšić 1970: 236).

sup. **bostà* > **bòst* : inf. *bosti*, koja se, nakon novijih duljenja⁷ i naglasnih retrakcija, u suvremenim kajkavskim govorima ogleda u nizu primjera: *bòsti* – *bùòst* (Gudek 2013: 91), *grìsti* – *grìst* (Maresić 2018: 82) itd.

Morfološko i funkcionalno razlikovanje infinitiva i supina u suvremenoj je literaturi deklarirano kao samo kajkavsko vlastito obilježje i kao kajkavski arhaizam (Lukežić 2012: 253), a kako pokazuje i spomenuto istraživanje (Menac-Mihalić i Celinić 2018: 446), na prostoru hrvatskoga jezika, izvan teritorija kajkavskoga narječja, supin je kao petrefakt zabilježen samo još u čakavskim Salima na Dugome otoku. Očuvan je još u slovenskome i donjolužičkome jeziku (Grošelj 2014: 303), a kao i u kajkavskome narječju, i u tim se sustavima rabi uz glagole kretanja (Zakar 2016: 536). Građa prikupljena za potrebe izrade *Hrvatskoga jezičnoga atlasa* pokazala je i da se, kao i u slovenskome, “i u hrvatskom jeziku supin tvori samo od nesvršenih glagola, a da se od svršenih ne tvori” (Menac-Mihalić i Celinić 2018: 446). Uz nesvršene, u govorima podravskoga kajkavskoga dijalekta supin se kao glagolski oblik sačuvao i kod dvovidnih glagola (Maresić 2018: 81).

2.1. Dosadašnje spoznaje o odnosu infinitiva i supina na širemu karlovačkome području

Kad se govori o hijerarhijskoj pripadnosti govora na širemu karlovačkome teritoriju, posebice onima u luku rijeke Kupe, na teritoriju koji se prostire sjeverozapadno od Karlovca, nerijetko se spominje njihova dvojtvenost, čiju pozadinu valja tražiti i u povijesnim migracijama, ali ponajviše u višestoljetnome predmigracijskome kontaktu dvaju narječja, kajkavskoga i čakavskoga⁸. Ovisno o motrištu, nazivlju se ili čakavsko-kajkavskima, kad im se

⁷ Razrađujući Ivšičeve kategorije u kojima se u kajkavskim govorima javlja neocirkumfleks, Mijo Lončarić im, između ostalih, koncem 20. st. pridružuje i kategoriju supina ilustrirajući ju primjerima *brât*, *spât*, *pît*, *sêč* (Lončarić 1996: 44). Otada su se u hrvatskoj dijalektologiji isprofilirale dvije prakse, odnosno dva gledišta pri interpretaciji naglaske supina. Prva i, čini se, još uvijek brojnija skupina dijalektologa dugi silazni naglasak u supinu tumači kao neocirkumfleks, stavljajući ga tako u isti rang s ostalim, neupitnim kajkavskim kategorijama (poput L jd. *prâgu*, gl. pr. m. r. *posêkel* i dr.). Prema tumačenju drugih autora (Kapović 2015: 279), dugi je silazni naglasak u oblicima *brât*, *spât* raznorodna postanja, no ne i onoga neocirkumfleksnoga, pri čemu se interpretira kao čeon naglasak naglasne paradigme *c*. Kako je danas prihvaćeno (Zubčić 2017: 44) da je glavni uzrok nastanka neocirkumfleksa kompenzacijsko duljenje nastalo uslijed pokrate zanaglasnih dužina ili redukcije slaboga poluglasa (tip **svât̕ba* > *svât̕ba* > *svâdba*), smatramo da su oba gledišta u određenim kontekstima relevantna: u primjerima *bòst* (< **bostà*) riječ je o kompenzacijskome duljenju (pa onda i o neocirkumfleksu), a u primjeru *spât* o čeonome naglasku.

⁸ Usp. kartu rasporeda predmigracijskih narječja u Lončarić (1996).

pristupa iz genetske perspektive, ili kajkavsko-čakavskima, u svjetlu strukturalnoga pristupa. Dosadašnjim dijalektološkim istraživanjima u tome arealu o supinu i infinitivu doznajemo uglavnom posredno, u sklopu monografskih opisa, od kojih posebice valja izdvojiti Težakovu raspravu o mjesnome govoru Ozlja, te unutar radova koji većemu broju govora pristupaju komparativno. Očekivano, funkcionalno razlikovanje infinitiva i supina potvrđeno je upravo u onim govorima koji i drugim obilježjima (posebice vokalskim i prozodijским) odaju kajkavsku provenijenciju.

Razlika između infinitiva i supina “veoma je živa na cijelom ozaljskom području” (Težak 1981b: 280). Osim dočelnoga nastavka, supin se na tome području razlikuje od infinitiva i naglaskom u onih glagola koji su u infinitivu kratko naglašeni: *kràsti – kràst, nosìti – nòsit*. Međutim, na prostoru zapadno od Ozlja, prema granici sa Slovenijom, situacija se mijenja i nastavlja se niz govora prijelaznoga tipa u kojima prevladavaju čakavske značajke. Alternacije i postupan prelazak prema ikavsko-ekavskoj čakavštini kontinentalnoga tipa ogleda se i na morfološkoj razini: u mjesnome govoru Kamanja supostoje oba infinitivna lika, kraći i duži (*sìci* i *sìc, kopàti* i *kòpat*), ali se značenjem ne razlikuju kao infinitiv i supin (Težak 1981a: 172). Dalje prema (jugo)zapadu dijalektološka je situacija sve jasnija, mjesni govori Ribnika, Netretića, Zadobarja i Stativa pokazuju sve manje previranja i sve više čakavskih obilježja (Težak 1979; 1981a; Lukežić 1990). Vratimo li se na polaznu točku našega razmatranja – ozaljsko područje – Težak i na drugome mjestu ističe da je razlikovanje infinitiva i supina prisutno u govorima Pribića, Podbrežja, Vrhovca, Ozlja, Hrašća, Jaškova i Mahična (Težak 1981a: 172). U novije vrijeme ta su istraživanja dopunjena novim spoznajama, pa je prisutnost opreke supin ~ infinitiv potvrđena i u pograničnome govoru Durlinaca (Lukšić 2014: 25–26): *jšla dđlat, įšla įskat, prjšla žįvit, prjšal dđlat; mđral įti, dđli za pojįsti, įspili organizįrati, mđral sam pđci*. Međutim, potvrđen je u tome punktu i apokopirani infinitiv (*je bįlo bđlje žįvit, nđću bįt, ću vđdit, trđba bįt*). Takvo se morfološko kolebanje, uz inodijalekatske utjecaje, može tumačiti i geolingvističkim razlozima, odnosno položajem navedenoga govora u blizini drugih govora ozaljske okolice u kojima pretežu čakavska obilježja i kojima prisutnost supina nije svojstvena.⁹

Na lijevoj obali Kupe recentno je istražen mjesni govor Tuškana (Mužek 2020), također sa spomenutom morfološkom opozicijom i očekivanom distribucijom prema kojoj je supin zabilježen u nesvršenih glagola, dok u svršenih izostaje: *Nđ mđrem spđti. – Įđem spđt. Nđ smiš tųlko sidđti. – Ődimo sđdit. – Őditeđ si sđsti. Da znđš kositi na rųke? – Įđem kòsit trđvu. – Prjšal je*

⁹ Usp. Kartu 1 u nastavku rada.

pokositi trǎvu. Nî lâsko grãbę kopãti. – Ődi kópat grãbu. – Pręšal je iskopãti grãbu do krãja. Tręba je gróže brãti. – Īđęm brãt jãbuk. – Kádi ti ję žęna? Pręšla je nabrãti jãbuk.¹⁰

Nizvodno od te točke dolazimo do samoga grada Karlovca i njegovih prigradskih naselja u kojima se infinitiv izjednačio sa supinom u supinskim nastavcima *-t* ili *-ć*: *vǐdit, spãt, pđmoć, tůć, vůć* (Strohal 1902: 13; Finka i Šojat 1973: 125). Istražujući ruralni prsten oko grada, Finka i Šojat na njegovu su se istočnome kraku zaustavili u Kobiliću i Kamenskome,¹¹ dvama nasuprotnim selima na objema obalama Kupe, upravo u graničnim točkama prema kajkavštini na sjeveru i štokavštini na jugu, odnosno prema prvim štokavskim govorima sjevernoga Korduna.

3. INFINITIV I SUPIN U ODABRANIM GOVORIMA

3.1. Osnovne fonološke značajke istraženih govora

Analizirani govori u kojima je potvrđena opreka infinitiva i supina na fonološkoj se razini razlikuju ponajviše statusom (razvojem i distribucijom) neocirkumfleksa te odrazom jata. Prva je značajka kriterijem njihova razvrstavanja u dva dijalekta s podsustavima: mjesni je govor Draganića dijelom prigorskoga kajkavskoga dijalekta s formulom *posêkel – posêkli*. Prema mnogim pokazateljima (odraz jata, vokalizam, konsonantizam), a i prema geografskome položaju, i Mahično je sastavnicom ovoga dijalekta, no s ponešto inovativnijom akcentuacijom: u mnogim kategorijama neocirkumfleks izostaje (usp. i Težak 1979: 41), što se može tumačiti novijim uplivom obližnjih čakavskih govora ili naprosto starom kajkavsko-čakavskom međom koja je presijecala to područje.¹² Svi ostali govori pripadaju Ivšićevoj revolucionarnoj skupini, prema novijoj klasifikaciji vukomeričko-pokupskomu dijalektu s regresivnim pomakom neocirkumfleksa iz medijalnoga sloga. Svi govori obuhvaćeni ciljanim istraživanjem (Brežani, Draganić, Lasinja, Mahično, Rečica, Ribari, Šišljavić) imaju tronaglasni sustav.

¹⁰ Zahvaljujem Matiji Mužeku na usmenim potvrdama. U svojim radovima o govoru Tuškanā dugi uzlazni naglasak retrakcijskoga postanja Mužek bilježi kao *á*, pa smo takvu transkripciju preuzeli i ovdje, pri zapisu primjerā tuškanskoga govora.

¹¹ Usp. kartu karlovačkih “regija” na str. 151 spomenute referencije.

¹² U dijelu literature (Kapović 2011: 209) ovaj se mjesni govor u genetskome smislu i ne smatra kajkavskim. U tome svjetlu on bi se pripojio Ivšićevoj drugoj skupini, no za preciznije bi zaključke valjalo provesti detaljnije akcentološko istraživanje.

Prema odrazu jata najviše se ističu mjesni govori Mahična i Ribara. U Mahičnu je, kao i u svim obližnjim govorima ozaljskoga kruga, potvrđena ikavsko-ekavska zamjena prema Meyeru i Jakubinskome: *mlīko*, *pīšice*, *čōvik*, *dīca*, *dīkla*, *rīpa*, *snīg*, *dvī*, *kādi* ‘gdje’, *mīsec*, *mīsiti*, *vlīkal* ‘vukao’, *vrīme*; *bēl*, *tēlo*, *vētar*, *kolēno*, *světlo*. Selo Ribari u dijalektološkome je pogledu definirano time što kroza nj prolazi izoglosa jata dijeleći ga na dva mjesna govora: u zaselku smještenome tik uz obalu rijeke smješteni su govornici ikavsko-ekavskoga izričaja (*mlīko*, *brīg*, *grīj*, *rīzanci*, *narīži* 2. jd. imp., *kumpīr*; *rēpa*, *vētar*, *dēver*, *nevēsta*, *mīsiti tēsto*), dok je drugi dio, pozicioniran bliže županijskoj cesti, naseljen govornicima u kojih je potvrđen odraz **ě* > *e* (*vrēme*, *lēp*, *meūr*, *cvēt*, *ždrēbe*, *kumpēr*).¹³ Drugoj skupini istraženih govora pripadaju oni u kojima je potvrđena međuovisnost odraza jata i duljine sloga (Brežani: *dēver*, *žīvēli*, *rīzanci*, *sīno*, *ōbed*; Šišljavić: *dlīeto*, *līet* G mn., *zdēlu* A jd., *lēto*). Na koncu, u ostalim mjesnim govorima jat je i u kratkome i u dugome slogu dao zatvoreno *ę*: *sękal*, *mlęko*, *vętar*, *dęlali* (Draganić – Vrbanci),¹⁴ *dęte*, *lēp*, *dęca*, *čōvęk* (Rečica), *ždrębe*, *dętętom* I jd., *ceđilo*, *mejūr* (Lasinja).

U svemu, premda je, gledajući prostorno, analiziran relativno malen dio jugozapadnoga teritorija kajkavštine, riječ je o međusobno vrlo različitim govorima, barem kada govorimo o fonološkoj razini.

3.2. Infinitiv i supin

U svima analiziranim govorima potvrđena je funkcionalna opozicija infinitiva i supina. Razlikuju se nastavcima te naglasnim osobitostima – dužinom sloga te naglasnim mjestom. Infinitiv se u svima govorima tvori nastavcima *-ti*, *-ći* || *-či*, a supin je potvrđen samo u nesvršenih glagola, uz glagole kretanja ili uz one koji pretpostavljaju kretanje. U nastavku donosimo primjere iz svakoga punkta, kod punkta Ribari za oba mjesna govora zasebno. Kod onih potvrda koje su ekstrahirane iz zvučnih zapisa spontana govora oblici supina i infinitiva donose se kontekstualno.

Brežani: *īdem vōzit gnōj* : *nēmoj tāk bęzo vozīti*; *nē morem spāti* : *ōdi spāt*;
ājđ jįst : *nē morem jęsti*; *pokōjutri*¹⁵ *mōram īti kōpat* : *nī tįla kopāti*; *mōram*

¹³ Umjesto ovoga toponima, u povijesnim se vrelima spominje ime Podvorci (Lopašić 1895: 280). Radi utvrđivanja podrijetla i jednih i drugih govornika (a koje bi onda zasigurno rasvijetlilo pozadinu prostiranja izoglose odraza jata), valja poduzeti iscrpnija arhivska istraživanja.

¹⁴ U nenaglašenoj poziciji u ovome govoru zatvoreno je *ę* na mjestu jata neutralizirano vokalom *i*: *ōbit*, *sidēla* pr. r. ž., *dičkōf* G mn., *tirālę* pr. r. ž., *rižīnę* ‘grančice vinove loze nakon obrezivanja’.

¹⁵ *pokōjutri* = prekosutra.

dèlati : òšal je dèlat; ìdemo òtavu kòsit : ìdemo òtavu pokòsiti; ìdemo kràve dorènati;¹⁶ prèšli su pît; bûš stìgnala kûpiti krûv? poslûni da ti velîm kàk trèba kràvu podojiti;

Draganić – Vrbanci: ìdem spât : nèmrem spàti; mòramo sàda pišence klàti : dôjdem jùtri klât; nèmreš sè potrišiti¹⁷ : dèšla je sîm nèkaj potrišiti; mènî nî lâznî svîne ranîti, mûž bu narâni; trèba rizîne ružiti; cêš mðknaŧi rôžu àk ti smêta? cêš mi pomòci?

Lasinja: mòreš tó zèti sèbum? : dòšal bum dànas zèt; mòra îti kòsu klèpat : jâ ju nè znam klèpàti; òni nèčèju nàše pjèsmè pjèvati; znàli su domòm îti jèst : mòra sè jèsti pràžetina za fâšnak; nîsi mògal vèčèr izdûrati; àko sè nî otvârala, ònda ju jè znàla pàriti na vrûči vòdi : žèna je nâ to îšla sèdet da se otvâra bòlè; dvâput na lèto trèba îti kòne potkîvat; tâ se kràva znàla bÿzo napàsti;

Mahično: ne màrem niš jîsti, mòram nèkaj jîsti : ìdmu jîst; mòram sašiti kîklu : ìdmu mî sašiti tû kîklu; jùtri ìdmu nagrîvat krumpîr : nèmam višè kàj nagrîvati; ìdem sÿjat salatê : jâ je bòme ne stîgnem sÿjati; trîba bi strèsti čerîšnu : ìdem strèsti čerîšnu; ìdeš péc mèso? : mèso mi se nèce spèci, ne dèla mi šporet; prèšal je spât : ne màrem spàti; ìdeš lõvit rîbu : lègla sam spât, ne dâ mi se loviti; mètmi vâle kûvat pâžu – nî višè trîba niš soliti;

Rečica: kòkoš mi nèčè nèsti : prèšla je nèst; po noći trèba spàti ali jâ ìdem kàsno spât; lân se mòral dèšet dân namàkati – ùnda ga xâjde tûč na stûpu; tó sam trèbala prè rèči – ùnda se lân îšal mòčit; ìde sè lân mîkat; i ùnda sè tó îšlo namètat; sât sè nèmrem sètiti kàko je bìlo; mòram ix pokrîti s kòberom¹⁸ : ìdem ix pokrîti s kòberom; tó nî trèba sàki dân zalèjati; trèba čèšati pèrje;

Ribari, ikavsko-ekavski govor: tû višè nîmaš pò kaj îti ni kàj iskàti; mòja màjka je znàla kràve dojiti : mòram îti kràve dòjit; ekavski govor: àjmo jèst : nè morem niš jèsti; na fâšnak se mòra zèle kûvati : mètmi nèkaj kûvat : ìdem nèkaj skûvati za òbed; da znâš kositi na rûke? : ìdem kòsit trãvu : prèšal je pokositi trãvu;

Šišljavić: ìdemo čîstít dròba za kobasice; ìdemo lista brât; ìdem snîega mèst; îšlo sè jè dèlat; ìdem kîdat štàlu; ìdem brât pâžu; ìdem rânit žîvad; kràve cèju ràdo sîeno prèživati; trîba čîesati pèrje i lûč tešati; trîba znàti làjati da bûš znâl bàjati.¹⁹

¹⁶ *dorènati* = dotjerati, privesti goneći pred sobom (ob. stoku).

¹⁷ Mjesnomu su govoru Draganića u cjelini svojstvene fonološke neutralizacije u kratko naglašenim i nenaglašenim slogovima (Ivić 1968), samim time i govoru Vrbanača (Marinković 2020).

¹⁸ *kòber* = grubo tkana deka.

¹⁹ *bàjati* = kazivati usmene pripovijetke.

3.3. Kontrolni punktovi u okruženju

Promotrimo li kontrolne punktove na luku koji zaorubljuje grad Karlovac, na zapadnokarlovačkome prostoru supin je prema Težakovim spoznajama potvrđen u Jaškovu, dok u obližnjemu Zadobarju izostaje. Naša su istraživanja to potvrdila: sintagme tipa *mōram kopāti – idem kopāti* karakterističnom su značajkom zadobarskoga govora. Osim toga, u ovome govoru supostoje oba infinitivna lika među kojima distinkciju čini mjesto naglasaka: *kòpat – kopāti, xòdit – xoditi, potrošit – potrošiti*, a kod glagola II. vrste infinitivi su potvrđeni samo u jednoj inačici: *mètnit, dignit*. Južnije su pozicionirani Knez Gorica i Vukmanić, govori kajkavskoga goranskoga dijalekta (Marinković 2019), što ukazuje da u njima, kao ni u ostalih goranskih kajkavaca (usp. bilješku 2), opreka supina i infinitiva nije očuvana: *iden spāt : nè moren spāt* (Knez Gorica); *ajmo skākat* ‘trčati’ : *nè moren skākat, idemo film glèdat?* : *nè da mi se glèdat, ja son ga već glèdala* (Vukmanić). Dalje prema istoku, na desnoj obali Kupe, uz analizirane govore kajkavskih obilježja nalazi se i niz govora štokavske provenijencije (Marinković 2017), u kojima je, očekivano, opreka infinitiva i supina utrnuta, a infinitiv je potvrđen u apokopiranome obliku: *pěć, diván't* (Banska Selnica), *dôjt, razjādīt se* (Kablar), *šivat, mōć* (Banski Kovačevac). Južnije od ovih punktova nalazi se Skakavac. Prema Težaku (1981a: 181), u Skakavcu se govori “djelomično štokavski, a djelomično čakavsko-kajkavski. Skakavac je geografski ekstrem kordunske štokavštine i karlovačke pokajkavljene čakavštine”. Brabec (1961: 329) u Skakavcu bilježi ikavsko-ekavski refleks jata i dva nova uzlazna akcenta, no, s druge strane, i upitno-odnosne zamjenice *kaj* i *ki*, stare nastavke u imeničkoj deklinaciji, dočetano *-l* u glagolskome pridjevu radnom muškoga roda i dr. Za ova istraživanja supin u Skakavcu nije potvrđen, a infinitiv je također okrnjena oblika: *dèlat, xòdit, tèć, sèć*.

3.4. Prostiranje supina

Na temelju dosadašnjih spoznaja o prisutnosti supina na širem karlovačkome području iznesenih u poglavlju 2.1. te na temelju rezultata dobivenih analizom vlastite građe s terena možemo povući izoglosu prostiranja funkcionalne opreke infinitiva i supina u nehomogenim govorima karlovačkoga područja, prikazanu na Karti 1. Crvenom iscrtkanom linijom prikazana je izoglosa koja dijeli govore s potvrđenim razlikovanjem infinitiva i supina od onih govora u kojima ta opreka nije relevantna i u kojima se javlja samo infinitiv, različitih dočeta.

Istraživanje je pokazalo da izoglosa prostiranja supina prati, ugrubo, rijeku Kupu. Na zemljištu u luku rijeke Kupe presijeca teritorij između današnjih

administrativnih jedinica, Općine Kamanje i područja Grada Ozlja. Potom zaobilazi Karlovac i njegova prigradska naselja te siječe rijeku kod Kobilica Pokupskoga. Na desnoj obali obuhvaća vrlo uzak pojas govora koji je mjestimice isprekidan štokavskim klinovima. Štokavski utjecaj koji je u starijim radovima opserviran na ovome prostoru, ogledao se tada, pa i danas, najviše na fonološkome planu,²⁰ no, kako vidjesmo ovim istraživanjem, u neštokavskim punktovima²¹ u pogledu odnosa infinitiva i supina taj je utjecaj (još uvijek) minoran.

Karta 1. Razlikovanje infinitiva i supina u govorima karlovačke okolice

4. ZAKLJUČAK

U ovome smo radu na temelju podataka iz literature te na temelju vlastitih terenskih istraživanja analizirali odnos infinitiva i supina na jugozapadno-

²⁰ Istražujući govore u tzv. donjemu Pokuplju (prostor od Metlike do Siska), Ivan Brabec (1961: 327) uočava da je “kajkavski govor na desnoj obali Kupe pod jakim utjecajem štokavštine koja s njime graniči. Taj je utjecaj negdje jači a negdje slabiji”. Na tome tragu osvrnuo se upravo i na mjesni govor Lasinje (Brabec 1961: 328) u kojemu također pronalazi kajkavsko-štokavska kolebanja: *čeršnje su crne i crvene* || *tršnje i slive* (...). Ovim je istraživanjem u tome punktu također potvrđen određen broj dubleta koje svjedoče štokavskoj prisutnosti u bliskoj okolici (primjerice, susjedni Prkos Lasinjski nastanjen je govornicima novoštokavskoga istočnohercegovačkoga dijalekta, usp. Petrović 1978): *grōzļę* || *grōžžę*, *divāniti* || *divāniti* i dr.

²¹ Čak i duboko na prostoru Banovine, u kajkavskoj oazi okruženoj štokavštinom – mjesnome govoru Hrvatskoga Sela – supin je registriran kao živa kategorija (Zečević 2000: 88).

me ogranku kajkavskoga kompleksa, točnije – u karlovačkome Pokuplju. Uglavnom je riječ o govorima koji već tradicionalno u dijalektološkoj literaturi nose epitet prijelazni, zbog njihove fizionomije u kojoj supostoje elementi obaju narječja, kajkavskoga i čakavskoga. Na fonološkome planu razlikuju se međusobno ponajviše akcentuacijom i odrazom jata. Prema potonjemu kriteriju dio se govora pripaja velikoj skupini ikavsko-ekavskih govora peripanonske Hrvatske. U glavnini je ipak zabilježen jat koji je uobičajen i u drugim, sjevernijim kajkavskim govorima, i čiji je odraz povezan uglavnom s duljinom sloga.

Istraživanje je pokazalo da izoglosa prostiranja supina prati, ugrubo, rijeku Kupu. U govorima koji su ostali južno i zapadno od opisane linije, infinitiv se javlja u nekoliko inačica. Prema tome kriteriju govori se dijele na one u kojima je potvrđen samo apokopirani oblik infinitiva te na one u kojima supostoje oblici i s nastavcima *-t*, *-ć* i s nastavcima *-ti*, *-ći*. Opisani govori kojima je pak svojstveno razlikovanje infinitiva i supina pozicionirani su sjeverno. Supin je u njima potvrđen samo u nesvršenih glagola, a infinitiv ima nastavke *-ti*, *-ći* || *-či*.

Sudeći po zakonitosti funkcionalnoga razlikovanja infinitiva i supina, na širem karlovačkome području kajkavski su govori smješteni duž lijeve obale Kupe, dok na njenoj desnoj obali kajkavština obuhvaća tek prvi sloj govora, ne zadirući dublje prema jugu. Dijalektološki zemljovidi, međutim, tu granicu mjestimice poprilično spuštaju. Da bi se takav zahvat opravdao ili opovrgnuo, nužno je istražiti koliko je još uopće kajkavskoga supstratnoga sloja ostalo u današnjim govorima južno od Kupe, odnosno istražiti sijaset govora na sjeveru Banovine i Korduna koji su u hrvatskoj dijalektologiji još uvijek *terra incognita* i o čijemu se identitetu zasad samo nagađa.

LITERATURA

- Brabec, Ivan. 1961. Izvještaj o istraživanju govora u Pokuplju. *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 65, 321–331.
- Damjanović, Stjepan. 2005. *Staroslavenski jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Draganić // Wikipedia.
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Draganić> (pristup 1. svibnja 2020.).
- Finka, Božidar; Šojat, Antun. 1973. Karlovački govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 3, 77–151.
- Gostenčnik, Januška. 2018. *Krajevni govori ob Čabranki in zgornji Kolpi*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

- Grošelj, Robert. 2014. The supine and the supine clause in South Slavic languages. *Zeitschrift für Slawistik* 59/3, 301–324.
- Gudek, Vedrana. 2013. *Opis govora Gornje Konjščine*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Ivić, Pavle. 1968. Procesi rasterećenja vokalskog sistema u kajkavskim govorima. *Zbornik za filologiju i lingvistiku* 11, 57–69.
- Ivšić, Stjepan. 1936. Jezik Hrvata kajkavaca. *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 48, 44–88.
- Ivšić, Stjepan. 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kapović, Mate. 2011. Accentuation of *i*-Verbs in Croatian Dialects. In: *Accent Matters: Papers on Baltic and Slavic Accentology* [ur. Pronk, Tijmen; Derksen, Rick]. Amsterdam – New York: Rodopi, 109–233.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Lisac, Josip. 2006. *Tragom zavičaja*. Split: Književni krug.
- Lončarić, Mijo. 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lopašić, Radoslav. 1895. *Oko Kupe i Korane*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Lukežić, Iva. 1990. *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Zagreb – Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Lukežić, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*. Zagreb – Rijeka: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Lukšić, Ivana. 2014. *Mjesni govor sela Durlinci*. Diplomski rad. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Malnar Jurišić, Marija. 2017. Iz morfologije govora Tršća. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 21, 203–216.
- Maresić, Jela. 2018. Morfologija podravskoga kajkavskoga dijalekta. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 22, 1–140.
- Marinković, Marina. 2017. Ikavsko-ekavski refleks u štokavskim govorima istočnoga karlovačkoga Pokuplja. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 21, 229–248.
- Marinković, Marina. 2018. *Kajkavski govori istočnoga Gorskoga kotara*. Zagreb – Delnice: Hrvatska sveučilišna naklada – Ogranak Matice hrvatske u Delnicama.
- Marinković, Marina. 2019. Dislocirani govori Gorskoga kotara: mjesni govori Vukmanića i Knez Gorice. *Filologija* 73, 79–101.
- Marinković, Marina. 2020. Fonološke značajke mjesnoga govora Vrbanaca: prilog proučavanju draganičke kajkavštine. *Filologija* 75, 99–118.

- Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Menac-Mihalić, Mira; Celinić, Anita. 2018. Geolingvistički pogled na infinitiv i supin u govorima hrvatskoga jezika u Hrvatskoj. U: *Poglavlja iz romanske filologije: u čast akademiku Augustu Kovačecu o njegovu 80. rođendanu* [ur. Lanović, Nina i dr.]. Zagreb: FF Press, 435–453.
- Mihaljević, Milan. 2014. *Slavenska poredbena gramatika. Drugi dio: Morfologija, Prozodija, Slavenska pradomovina*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mužek, Matija. 2020. Fonološki opis govora Tuškanā. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 46/1, 191–254.
- Petrović, Dragoljub. 1978. *Govor Banije i Korduna*. Novi Sad: Matica srpska.
- Ramovš, Fran. 1935. *Historična gramatika slovenskega jezika, VII. Dialekti*. Ljubljana: Znanstveno društvo za humanistične vede.
- Strohal, Rudolf. 1902. Jezične osobine u kotaru karlovačkom. *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 57, 1–50.
- Šojat, Antun. 1981. Čakavske osobine u jugozapadnim kajkavskim govorima. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5, 151–167.
- Težak, Stjepko. 1957. O rezultatu dijalektoloških istraživanja u okolici Karlovca. *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 62, 418–423.
- Težak, Stjepko. 1979. Sjeverni govori čakavsko-kajkavskog međunarječja u karlovačkom četveroriječju. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 16, 37–52.
- Težak, Stjepko. 1981a. Dokle je *kaj* prodro na čakavsko područje? *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5, 169–200.
- Težak, Stjepko. 1981b. Ozaljski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5, 203–428.
- Vranić, Silvana; Zubčić, Sanja. 2018. Hrvatska narječja, dijalekti i govori u 20. stoljeću. *Povijest hrvatskog jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio* [ur. Pranjković, Ivo; Samardžija, Marko]. Zagreb: Croatica, 525–579.
- Закар, Виктор. 2016. Супин во долнолужичкосрпскиот јазик. *Croatica et Slavica Iadertina* 12/2, 529–540.
- Zečević, Vesna. 2000. *Hrvatski dijalekti u kontaktu*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Zubčić, Sanja. 2017. *Neocirkumfleks u čakavskom narječju*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Infinitive and supine in the dialects of karlovačko Pokuplje area

The distinction between supine and infinitive is nowadays still preserved in the majority of the Kajkavian dialects of the Croatian language, and the existence of this contradiction in dialectological literature is considered one of the basic features of the Kajkavian dialect. They differ in form, stress and function.

Dialects located in the Karlovac area are known either as mixed, resulting from historical migration, or as transient, occurring as a natural transition of one speech type into another. Most of the local dialects of the wider Karlovac area possess the same characteristics of both the Chakavian and Kajkavian dialects and sometimes the features of all three Croatian groups of dialects.

This paper investigates the prevalence of functional and morphological differentiation of infinitives and supines in local dialects in the Kupa basin, with the aim of determining the extent of speech spread with the majority of Kajkavian features. Part of the data was extracted from the existing dialectological discussions which cumulatively describe the speeches in the Karlovac basin. The rest of the materials were collected through author's own dialectological field research into the local dialects of Brežani, Draganić, Lasinja, Mahično, Rečica, Ribari and Šišljavić.